

De Oude Ley

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Rob Vereijken, Alie Stofberg en Theo Peeters.

Opmaak: Berry Staps.

Redactieadres: Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg, rob.vereijken@planet.nl

Tekst het liefst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley: 21 februari, 21 mei, 21 augustus, 21 november.

ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 300 exemplaren.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel,
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Johan Wolfs
Hogenackerstraat 4
5066 XS Moergestel
013 – 5133426 | johan.wolfs@home.nl

Activiteiten: Ben Akkermans
Oisterwijksebaan 110
5018 CC Tilburg
013 – 5362107 | b.a.r.akkermans@planet.nl

Bestuurslid: Varno Morseld
Van Malsenstraat 35
5051 CB Goirle
013 – 5347801 | vmorseld@wxs.nl

Bestuurslid/

Website: Jeffrey Raymakers
Veldhovenring 23
5041 BA Tilburg
013 – 5437712 | jeffrey.raymakers@gmail.com

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

De Oude Ley 2013, nr. 4

KNNV-nieuws	2
Agenda	7
IJsvogelwand in Dongevallei	18
Insecten in Drunense duinen	21
Fietstocht door Zuid-Beveland	25
Kalk op de heide	28
Museumnieuws	30
Witte gij ut?	33
IVN-wandelingen	36

Aanmelden Doe-dag Korstmossen

Tijdens excursies wordt vaak stilgestaan bij de fraaie korstmossen op stammen, tussen de hei of op een muurtje. Dat ze mooi zijn, daar is iedereen het wel over eens. Maar verder weten we nog weinig van de soorten en het voorkomen van korstmossen. Bart Horvers heeft hier het afgelopen jaar al regelmatig aandacht voor gevraagd en zou graag meer leden hiervoor willen interesseren. Bart heeft al contact gehad met André Aptroot, die ontegenzeggelijk dé kenner van Nederland is en zeer vooraanstaand in de rest van Europa. André wil graag een dag uitleg komen geven over korstmossen. De bedoeling is om 's morgens naar buiten te gaan en 's middags aan tafel het een en ander te bespreken. Het doel van deze dag is in ieder geval om te kijken hoe we makkelijker iets op naam kunnen brengen. Bart wil dit graag voor onze afdeling organiseren, maar wil dan ook wel weten of er voldoende interesse voor is. Bij voldoende aanmeldingen gaat hij met André Aptroot een datum prikken. Het zal een vrijdag of zaterdag zijn. Iedereen die geïnteresseerd is in korstmossen is welkom; ook mensen met nog maar weinig kennis. Meer informatie en aanmelden (tot 1 november) bij Bart Horvers: ✉ ncmhorvers@gmail.com of ☎ 013-4564033.

Kauwgommos, Diploica canescens (foto Bart Horvers)

Algemene leden vergadering

Op 28 januari 2014 wordt de jaarlijkse Algemene ledenvergadering gehouden in Natuurmuseum Brabant. Zet alvast deze datum in uw agenda. Ook nodigen wij onze nieuwe leden van harte uit om op deze avond aanwezig te zijn en zo ook nader kennis te maken met onze afdeling. De agenda wordt gepubliceerd in de volgende Oude Ley, die u rond de jaarwisseling weer tegemoet kunt zien.

Herman en Ans overleden

Begin juli zijn Herman Petermeijer en Ans Austie overleden. Vooral in de jaren 80 en 90 namen zij deel aan de activiteiten van onze vereniging. De laatste jaren was dit, vanwege hun hoge leeftijd boven in de tachtig, niet meer mogelijk.

*De ganzen in Zeeland
Vormen een V
Als afscheid aan een vriend*

Dat deze woorden centraal stonden bij het overlijden van Herman Petermeijer, geeft wel aan dat hij een enorme natuurliefhebber was. Vogels kijken was zijn lust en zijn leven. Naar Zeeland, Terschelling of Cap Gris Nez in Frankrijk, Herman wilde er bij zijn. Met zijn postuur was hij ook een zeer karakteristieke verschijning. Hij hield van duidelijkheid, zat een periode in het bestuur, en nam zelfs het initiatief om een mossenwerkgroep op te zetten. Hij was net zo kleurrijk als veel van de vogels waar hij zo van hield.

Herman Petermeijer roeiend op de Amer (foto Rob Vereijken)

Ans Austie was vooral de genietster van de brede natuur. Ze ging mee met zeer veel excursies en kampen. Ook de treinfietsweken waren op haar lijf geschreven. Haar aanstekelijke gezelligheid en optimisme droegen altijd bij aan het slagen van de activiteiten. Ze was ook in voor verrassende zaken, zoals het enthousiast zwieren aan de 'lianen' in het Limburgse Gerendal.

In 1983 zwierde Ans Austie aan bosrank in het Gerendal (foto Rob Vereijken)

Inslagloeps te koop

Natuurmuseum Brabant verkocht tot nu toe alleen eenvoudige kinderloeps of loeppotjes. Regelmatig kwam de vraag naar een goede loep om bloemen, mossen of insecten mee te kunnen bekijken. Daarom heeft het Natuurmuseum nu diverse inslagloeps in de winkel. Ze vergroten 10 keer.

De prijzen zijn:

20 mm, met etui: € 14,95

18 mm: € 9,95

18 mm met 2 ledlampjes: € 15,95

**Jan de Laat
stopt met
plaggen**

Jan de Laat is al sinds 1989 lid van de plagwerkgroep van de KNNV op de Regte Heide in Goirle. Binnenkort gaat hij zijn 85st verjaardag vieren. Het behalen van deze mijlpaal heeft hem tevens doen besluiten om te stoppen met de plagwerkzaamheden. Wij hebben zijn besluit betreurd, maar natuurlijk vol begrip geaccepteerd.

Jan was de nestor van de plaggroep. We hebben heel vaak een beroep moeten doen op zijn kennis van de historie en van de flora en fauna van het gebied. Zelden kwam het antwoord 'dat weet ik niet'. Ook op hoge leeftijd bleef hij onvermoeid doorgaan, er was altijd nog wel een polletje Pijpestrootje dat verwijderd moest worden. De jaren lange inzet van Jan wilden we niet zomaar voorbij laten gaan.

Op 7 september hebben we Jan uitgenodigd op de Regte Heide voor een officieel afscheid. Allereerst is er een rondje gelopen langs de bijzondere plekjes waar in de loop der jaren werkzaamheden zijn uitgevoerd. Natuurlijk werden daarbij vele herinneringen opgehaald. En ook is er genoten van de mooie resultaten die bereikt zijn.

Langere tijd hebben we stilgestaan bij het favoriete plekje van Jan. Dat is een klein perceeltje 'heischraal grasland'. Als blijvende herinnering, is dat perceel gedoopt tot 'Jan's heideweitje'. Het is niet alleen zo gedoopt maar is ook gemarkeerd met een heus naambord. Vervolgens hebben we, zoals gebruikelijk, koffie gedronken op de hei met een lekker stuk appeltaart. Tijdens het dankwoord is Jan een fotoboek overhandigd van de plaggroep. Daarin zijn vele foto's opgenomen van werkzaamheden en sfeerbeelden van de plaggroep van het jaar 1989 tot heden.

Mede door het uitzonderlijk goede weer, de verrukkelijke appeltaart en de hartelijke verhalen was het een prachtig afscheid. Jan heeft er in ieder geval duidelijk van genoten.

Jan neemt fotoboek in ontvangst (foto Gerrit Schouten)

Jan's Heideweijsje (foto Gerrit Schouten)

**Kleurige Oude
Ley op website**

Het binnenwerk van de Oude Ley wordt in zwart-wit gedrukt. Het blad wordt wel in kleur opgemaakt. Op de website van onze afdeling (www.knnv.nl/tilburg) kun je deze versie bekijken en lezen. Geniet van de kleurenfoto's, die op die manier natuurlijk veel mooier overkomen.

**Boek Theo
genomineerd**

De 'Jan Wolkers Prijs' is een prijs voor het beste Nederlandse natuurboek. In totaal zijn voor deze prijs 180 boeken ingezonden. De jury heeft uit die 180 inzendingen, 5 boeken genomineerd. Een van de genomineerden is het boek 'De Nederlandse bijen' van Theo Peeters.

De aard van de genomineerde boeken is zo divers dat het eigenlijk onmogelijk is om ze met elkaar te vergelijken. Daarom is een nominatie op zich al een geweldige eer. Misschien kunnen we stellen, dat het boek van Theo het beste boek is in zijn soort. Op 27 oktober zal de prijs uitgereikt worden door Karina Wolkers.

**Leden
mutaties**

Mocht u gaan verhuizen, een ander @-adres krijgen, een nieuw telefoonnummer hebben of een andere wijziging willen doorgeven: mail, bel of schrijf naar het secretariaat van de afdeling: Veldhovenring 27, 5041 BA Tilburg, 013 - 5436541, ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl
Opzeggen van uw lidmaatschap kan tot uiterlijk 1 december.

Datum	Onderwerp
5 oktober	Europese vogeltrekdag
8 oktober	Lezing WEGA: Bezoek uit de ruimte / Berry Hamers
11 oktober	Vrijdagwandeling Landschapspark Moerenburg
20 oktober	Openbare vogeltrekdag, brug Meijerijbaan Tilburg
27 oktober	Paddenstoelenwandeling Wijboschbroek, Schijndel
8 november	Vrijdagwandeling naar de Baardwijkse Overlaat
12 november	Lezing NGV : Tilburg en geomorfologie / Hans van Dijk
17 november	Vogels in Zuid-Beveland
23 november	Mossenexcursie Vredelust en Heidepark
10 december	Lezing KNNV : Biodiversiteit, globalisering en de uithoeken der schepping / Paul van Wielink
13 december	Vrijdagwandeling Landgoed Valkenberg, Ulvenhout
21 december	Nieuwe natuur in De Biesbosch
5 januari 2014	Midwinterwandeling in het dal van de Beerze
10 januari	Vrijdagwandeling Landgoed Nemelaer
14 januari	Lezing NGV : Mineralen
25 januari	Excursie naar Yerseke Moer
28 januari	Algemene ledenvergadering/Jaarvergadering
11 februari	Lezing WEGA : Zon- en ruimteweer / Ton Spaninks
11 maart	Lezing KNNV : De moderne Mammoetjager / Dick Mol

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat (☎ 013 - 5436541). De vertrekpunten naar de excursieterreinen zijn in de buurt van de betreffende uitvalswegen uit Tilburg. Er is voldoende parkeergelegenheid voor auto of fiets, zodat we met een minimum aantal auto's verder rijden naar het excursiedoel. Voor de autoritten adviseren wij een onkostenvergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit evenredig verdeeld over de chauffeur en het aantal meerrijders. En neem bijvoorbeeld voor de heen- en terugreis altijd een paar droge schoenen mee, zodat de chauffeur van de auto niet met een vervuild auto interieur blijft zitten na de rit. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken. Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Soms in verband met vervoer of voor een afspraak met een terreinbeheerder of een andere reden. Doe dit dan ook, tijdig, voor de vermelde datum, zodat de excursieleider hiermee ook tijdig is geïnformeerd. Bij extreem slecht weer kan de excursieleid(st)er besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bel bij twijfel de excursieleid(st)er. Ook voor nadere informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk. Heeft u wensen om eens naar

een bepaald gebied te gaan, of een bepaald thema, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op een van onze excursies.

5 oktober Zaterdag

Onderwerp	Europese vogeltrekdag
Tijd	7.00 tot ± 15.00 uur.
Locatie/Vertrek	Kruising Baan achter de plakken-Spinderspad, Tilburg. Bij de ingang van het Blauwe Meer, het zandpad 'Baan achter de plakken' inlopen, na 200 meter bevindt zich daar de telpost Huis ter Heide.
Contact	Ben Akkermans (☎ 013-5362107) of Johan van Laerhoven (☎ 013-4638937).
Omschrijving	Ook dit jaar doet onze vogelwerkgroep weer mee aan de Europese vogeltrekdag. Vanaf de telpost Huis ter Heide worden de gehele dag de trekvogels geteld en in kaart gebracht. Landelijk worden deze gegevens verwerkt door Vogelbescherming en SOVON. Kom gerust een kijkje nemen eventueel met kinderen, vrienden en familieleden. Bij voldoende belangstelling maken we om 10 en 12 uur een korte vogelwandeling naar het Leike- en Plakkeven.

8 oktober Dinsdag

Onderwerp	Lezing WEGA: Bezoek uit de ruimte / Berry Hamers
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Omschrijving	Eind dit jaar krijgt de Aarde bezoek van de komeet Ison, die op weg is vanuit de diepe ruimte naar de zon. De verwachting is dat hij met het blote oog waarneembaar gaat worden. Het verhaal van vanavond gaat over meteorieten en de kraters die zij maken. Wat hebben zij aangericht, hoe zien die kraters er nu dan uit? Ook kometen komen aan bod: zijn zij voorspelbaar of toch weer niet?

11 oktober Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Landschapspark Moerenburg
Tijd	9.00 uur
Locatie/Vertrek	Café Zomerlust aan de Oisterwijksebaan.
Contact	Ben Akkermans (☎ 013-5362107) neemt u mee voor de wandeling.
Omschrijving	Moerenburg is genoemd naar de "Mansionem vulgariter dictam Moerenborch". Dit kasteelachtige gebouw dat er in de veertiende eeuw stond, raakte in verval en werd rond 1750 gesloopt. Onlangs hebben opgravingen delen van het gebouw weer in beeld gebracht. Bij de inrichting van Moerenburg als landschapspark heeft men de contouren van dit kasteel weer zichtbaar gemaakt in het landschap. Het park grenst aan het beekdal van de Voortse stroom. Dit dal was jarenlang de vuilstortplaats van Tilburg. Een gedeelte van de stortplaats is gesanneerd tijdens de inrichting van het park. De Voortse stroom kan er nu weer vrij meanderen in het dal.

20 oktober Zondag

Onderwerp	Openbare vogeltrekdag
Tijd	7.30 tot ± 15.00 uur.
Locatie/Vertrek	Op de brug van de Meerijbaan over het Wilhelminakanaal, het fietspad naar Moergestel.
Contact	Ad Kolen (☎ 013-4560694) heeft de coördinatie deze dag.
Omschrijving	Als de zomer op zijn einde loopt en het gure najaar weer begint, gaan veel vogelsoorten door voedselgebrek op weg naar zuidelijke oorden. De ene soort gaat tot aan Zuid-Afrika zoals de Ooievaar en de Boerenzwaluw, andere soorten zoals Vinken en lijsterachtigen vertrekken naar het zuiden van Europa of Noord-Afrika. Vooral in oktober passeren vele hiervan ons land vooral langs de kust, maar ook in het binnenland zijn grote groepen trekvogels te zien. Ieder jaar telt de vogelwerkgroep enkele dagen de aantallen vogels die hier passeren. In de morgen zijn dat hoofdzakelijk Vinken, Veldleeuweriken en Aalscholvers. Later op de dag vooral bij mooi warm weer gaan de roofvogels op trek. Leden van de KNNV-vogelwerkgroep zijn de gehele dag op de brug over het Wilhelminakanaal aanwezig voor zo'n telling. U bent hierbij van harte welkom om dit fascinerende schouwspel mee te maken. Vooral de eerste uren in de ochtend geeft de grootste concentratie aan vogels

27 oktober Zondag

Onderwerp	Paddenstoelenwandeling door Wijboschbroek, Schijndel.
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Graag opgeven bij Jan van der Straten (☎ 073-5513820).
Omschrijving	Het Wijboschbroek is een vochtig broekbos met veel populieren en hakhout van elzen en wilgen. Op hogere delen staan ook naaldbomen. Door de lemige bodem met kalkrijke kwel is het gebied bekend door zijn rijke flora. Maar ook op paddenstoelengebied is het bijzonder rijk. Leden van de Paddenstoelen-werkgroep vertellen tijdens de wandeling er meer over.

Grote sponszwam (foto Ger Bogaers)

8 november Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling naar De Baardwijkse Overlaat
Tijd	9.00 - 12.00 uur.
Locatie/Vertrek	Beethovenlaan/Strausslaan bij de apotheek, Tilburg.
Contact	Ben Akkermans (☎ 013-5362107, ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl), coördineert het vervoer naar Drunen. Voor wie direct naar de vertrekplaats wil komen: Kanaaldijk in Drunen.
Omschrijving	De Baardwijkse Overlaat is in het verleden aangelegd om het overtollige water rondom Den Bosch snel naar de Maas te kunnen afvoeren. Deze functie heeft ze al lang niet meer. Het is nu een uniek natuurgebied met wallen, poelen met riet, weilanden en een productiebos met veel dood hout. Ideaal voor paddenstoelen die we misschien nog net kunnen zien als het nog niet te hard gevoren heeft. Het gebied is in bezit van Natuurmonumenten. De boswachter, Joost van Balkom (☎ 0416-376202), neemt ons mee voor een gevarieerde wandeling door 'zijn' gebied.

12 november Dinsdag

Onderwerp	Lezing NGV : Tilburg en geomorfologie / Hans van Dijk
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Omschrijving	Geomorfologie is de wetenschap die zich bezighoudt met de vorming van het landschap. Dichterbij dan u denkt: vanavond gaat het over de geomorfologische processen die een rol speelden bij de totstandkoming van het huidige Tilburgse landschap. Ooit zag je daar heuvels en dalen, gevormd door water. En dat is nog altijd zichtbaar voor wie er op let. Wel eens bedacht waarom de Heuvelstraat een bocht maakt? Waarom er hoogteverschillen zijn in de Berkdijksestraat of de Bisschop Zwijsenstraat? Waarschuwing: u zult na de lezing nooit meer gewoon naar Tilburg kunnen kijken.

17 november Zondag

Onderwerp	Vogels in Zuid-Beveland
Tijd	8.00 uur
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein bij de Plusmarkt, Tilburg
Contact	Ben Akkermans, graag opgeven in verband met vervoer (☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl).
Omschrijving	We bezoeken er het getijdengebied van de Biezelingsche Ham. Daarna een wandeling rondom de inlagen bij Ellewoutsdijk. Dit is een hoogwatervluchtplaats voor de steltlopers die op de Westerschelde foerageren. Bij de Schaapskooi, waar we eerst koffie drinken, maken we nog een korte wandeling in het gebied van de Poel. De Poel is een kleinschalig weidegebied omzoomd met meidoornhagen. Vele lijsterachtigen foerageren hier op de bessen in dit jaargetijde.

23 november Zaterdag

Onderwerp	Mossen(opfris)excursie Vredelust en Heidepark
Tijd	13.00 - 16.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats bij Vredelust, nabij de Rugbyvelden aan de Pompstationweg, Tilburg. De parkeerplaats ligt aan het begin van de Pompstationweg, aan de ingang vanaf de Bredaseweg.
Contact	Rob Vereijken (☎ 013 - 5438841).
Omschrijving	Kunt u Pluisjesmos en Gaffeltandmos nog uit elkaar houden? En welk mos ruikt er ook weer naar snijbonen? De belangstelling voor mossen is zeker niet verminderd de laatste jaren. Vandaar dat we weer een algemene mossenexcursie houden, juist voor mensen die kennis willen maken met deze plantjes of de kennis eens willen opfrissen. Neem een loep mee, want dan gaat de mossenwereld nog meer voor u open. Rob verzorgt een snuffeltocht door Vredelust en Heidepark. Deze landgoedachtige bosgebieden liggen tussen de oude weg van Tilburg naar Breda en de Gilzerbaan. Oude lanen en loof- en naaldbos zorgen voor voldoende variatie.

Geelsteeltje en Gaffeltand (foto Rob Vereijken)

10 december Dinsdag

Onderwerp	Lezing KNNV : Biodiversiteit, globalisering en de uithoeken der schepping / Paul van Wielink
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Omschrijving	Neemt de biodiversiteit in Nederland af? Veel soorten verdwijnen, maar er komen er ook heel wat bij. Twee van deze exoten en het onderzoek erna in De Kaaistoep worden onder de loep genomen: een rivierkreeft en een lieveheersbeestje. De tweede helft van de avond wordt besteed aan (onbekend!) klein grut dat vastzit aan insecten. Mijten gebruiken insecten als taxi om te verhuizen, sommigen daarvan zitten met een steeltje aan hun voertuig vast (Uropodina). Parasitaire paddenstoeltjes (Laboulbeniales) groeien op allerlei insecten, vooral kevers. Het betoog wordt geïllustreerd met veel fraaie foto's.

13 december Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Landgoed Valkenberg te Ulvenhout
Tijd	9.00-12.30 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Plusmarkt, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Anneke Bruijnzeels (☎ 013-4555711 of 06-18424005 of ✉ annekebruijneels@hotmail.nl).
Omschrijving	Jacques Rovers, KNNV Breda, neemt ons deze ochtend mee naar het Landgoed Valkenberg. In 1784 kocht Benjamin, baron van der Borch, het sterk verwaarloosde landgoed met huis voor de somma van f.38.000,-. Het herstel van huis en goed werd grondig aangepakt. Tot in de 20e eeuw heeft de familie van der Borch een belangrijke rol gespeeld in het openbare leven in Breda en omgeving. Er lopen twee beken door het landgoed: de natuurlijke, meanderende Valkenbergse beek en de Broekloop. De Broekloop is grotendeels geëgraven om het landgoed beter af te wateren.

21 december Zaterdag

Onderwerp	Nieuwe natuur in De Biesbosch
Tijd	9.00 - 16.00 uur.
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	In verband met vervoer graag contact opnemen met Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ swesel@beatrixcollege.nl).
Omschrijving	Sinds het ontstaan in 1421 hebben veranderingen in De Biesbosch plaatsgevonden van open water, via natuur met menselijk gebruik naar cultuurland. Maar de laatste tijd komt ook de omgekeerde richting aan bod: omvorming van cultuurland naar natuur. De recente ontwikkelingen rond het project 'Ruimte voor de rivier' heeft voor De Biesbosch ingrijpende gevolgen. Dit project voorziet erin dat de polders die direct grenzen aan de rivier gedeeltelijk aan het water worden teruggegeven als overstromingsgebied. Een positieve ontwikkeling voor natuurliefhebbers en recreanten maar een probleem voor boeren in het gebied. Tijdens deze excursie willen we eens gaan bekijken wat er zoal verandert.

5 januari Zondag

Onderwerp	Midwinterwandeling in het dal van de Beerze
Tijd	10.00 - 15.30 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Om de horecagelegenheden op tijd door te geven hoe groot de groep is die ze kunnen verwachten en in verband met vervoer graag vóór 2 januari 2014 opgeven bij Anneke Bruijnzeels (☎ 013-4555711, 06-18424005 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl).
Omschrijving	We starten het nieuwe jaar weer met de traditionele midwinterwandeling. We beginnen met het drinken van een kopje koffie bij de educatieve viskwekerij De Stroom, Broekstraat 25a in Spoordonk. Hier bestaat de mogelijkheid om elkaar veel goeds toe te wensen voor 2014. Na de koffie maken we een wandeling in het gebied van de Beerze en kunnen we gezellig bijpraten over de belevenissen van het afgelopen jaar en de plannen voor het nieuwe jaar. Aan het einde van de wandeling is er zoals gebruikelijk gelegenheid om een hapje te eten bij pannenkoekhuis De Rode Haktol, Nieuwendijk 37 in Oirschot (dit is echter geen must).

10 januari Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Landgoed Nemelaer
Tijd	9.00 - 12.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Stella Wesel is contactpersoon (☎ 06-27055446 of ✉ swesel@beatrixcollege.nl).
Omschrijving	Jan van der Straten neemt ons mee door het gebied. In het noorden van het landgoed staat een 13e-eeuws kasteel waaraan het landgoed zijn naam ontleend. De omgeving van het kasteel is parkachtig met zeer statige en opvallende lanen, omringd door landbouwgronden, houtwallen, hoogstamboomgaarden en een in ere hersteld restant van de beek de Oude Nemer. Het zuidelijk deel van het landgoed is een zeer afwisselend gebied met de rechtgetrokken beek de Essche Stroom, enige landbouw en naaldbossen. Van belang voor de natuur zijn vooral het in het bos gelegen Beeldven en de landschappelijk open moerasgebieden het Kivietsblek en de Moddervelden. Het gaat om natte en venige heiderestanten met een deels leemige ondergrond.

14 januari Dinsdag

Onderwerp	Lezing NGV : Mineralen
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Omschrijving	Bij mineralen denken velen –terecht- aan fraaie kristalvormen met fantastische kleuren. De wetenschap die mineralen bestudeert, de mineralogie, houdt zich behalve die kleuren ook bezig met de minder bekende aspecten van mineralen. Maak kennis met kleuren en het ontstaan ervan, de typische glans van mineralen, maar ook met de oplosbaarheid, het magnetisme en de radioactiviteit van mineralen. En uiteraard hoe u ze moet zoeken en kunt vinden!

25 januari Zaterdag

Onderwerp	Excursie naar Yerseke Moer
Tijd	7.30 - 18.00 uur.
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein bij de Plus Markt, Tilburg.
Contact	Opgeven voor 23 januari bij Johan van Laerhoven (☎ 013-4638937 of ✉ thesnowfox@zonnet.nl).
Omschrijving	In de winter vormt dit bijzondere landschap een waar eldorado voor ganzen en eenden. Na een bezoek aan dit gebied trekken we nog wat verder Zeeland in richting Veerse Meer waar de steltlopers zich vaak mooi van dichtbij laten waarnemen.

28 Januari Dinsdag

Onderwerp	Algemene ledenvergadering/Jaarvergadering KNNV Tilburg
Tijd	20.00 uur.
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Omschrijving	In de volgende Oude Ley volgt de agenda van de vergadering en informatie over het naprogramma.

11 februari Dinsdag

Onderwerp	Lezing WEGA : Zon- en ruimteweer / Ton Spaninks
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Omschrijving	Het maximum van de zonneactiviteit lijkt bereikt, het omkeren van het magnetisme van de zon is begonnen. Dit zorgt voor 'ruimteweer': veranderingen in uitbarstingen op de zon, het planetair magneetveld en de invloed van kosmische straling uit het heelal op de aarde. Wat betekent dat voor de omgeving van de aarde? Heeft dit invloed op het weer of op andere zaken? En hoe zal de activiteit van de zon in de komende decennia gaan verlopen? Een verhaal over zonneactiviteit en zonneminima, in het verleden, nu en in de toekomst.

11 maart Dinsdag

Onderwerp **Lezing KNNV : De moderne Mammoetjager / Dick Mol**

Tijd 20.00 uur

Locatie Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur

Omschrijving Niemand weet zoveel van mammoeten als 'Sir Mammoth' Dick Mol. Mammoetjager pur sang en niet zonder resultaat. Opnieuw is er een mammoetkadaver opgegraven uit de eeuwig bevroren bodem van Siberië. Gevonden door schoolkinderen en onderzocht door een groot internationaal team van wetenschappers. Een schat aan nieuwe gegevens! U krijgt vanavond een korte evolutiegeschiedenis van mammoeten en een uitvoering verslag van de vier (!) expedities die nodig waren om het hele kadaver te bergen. Plus een verslag van de high-tech onderzoeken en resultaten, met schitterende originele foto's.

Ijsvogelwand in Dongevallei

Guido Stoker

Ijsvogel

De Ijsvogel werd al jaren gespot in de Dongevallei. Met veel visrijk, ondiep water en een geschikte, halfopen landschapsstructuur biedt het beekdalreservaat deze kleurige vogel ogenschijnlijk een goed biotoop. Toch kon het broeden van de soort nooit worden vastgesteld. Het idee leefde dat dit vooral te maken had met het ontbreken van tenminste 1 meter hoge en steile oevers. Zo'n broedgelegenheid was hier dus niet aanwezig. Daarom is begin dit jaar (2013) vanuit de KNNV-Vogelwerkgroep en de werkgroep Dongevallei het initiatief genomen dit onderdeel van de habitat van de soort te verbeteren. Er is een Plan van Aanpak opgesteld met een bijbehorende begroting. Deze was gebaseerd op de Handleiding van Landschap Noord-Holland voor de aanleg van kunstmatige Ijsvogelwanden (Harder, 2012).

Aanleg ijsvogelwand (foto Guido Stoker)

**KNNV als
opdracht-
gever**

Het project werd ingediend bij de gemeente Tilburg (afd. Ruimte), waarbij een beroep werd gedaan op het Biodiversiteitbudget van de gemeente. Het KNNV-voorstel werd goed ontvangen. Vooral omdat in een deel van de financiering reeds was voorzien door substantiële bijdragen uit het 'Ijsvogelfonds' van Vogelbescherming Nederland.

Daarnaast werd met succes een beroep gedaan op het project 'Soorten van het Agrarisch Landschap' van het Coördinatiepunt Landschapsbeheer Noord-Brabant. De uiteindelijke aanlegkosten na offerte van de aannemer bedroegen ongeveer € 6250 voor de aanleg en inrichting van alle vijf wandjes. Als bijzonderheid geldt dat de KNNV als opdrachtgever naar de aannemer heeft gefunctioneerd en de regie over de uitvoering heeft gehad. Dat kon omdat het een relatief eenvoudig en goedkoop project was, waarvoor geen specifieke procedures moesten worden doorlopen of vergunningen waren vereist.

Vooraanzicht ijsvogelwand (foto Guido Stoker)

**Project met
educatieve
waarde**

Eind augustus zijn 5 ijsvogelwandjes aangelegd. Deze zijn op een onderlinge afstand van ongeveer 0,5-1 km geplaatst, omdat het territorium van een Ijsvogel langs een beek ca.1 km oeverlengte bedraagt. De Dongevallei is 3,5 km lang. De locaties zijn bepaald op basis van een veldbezoek, waarbij naast de onderlinge afstand ook de aanwezigheid van geschikt viswater, de aard van de oever en met name de rust ter plekke hebben meegeteld. Er is 1 wandje geplaatst in deelgebied 3, waar het vanaf het wandelpad goed zichtbaar is. Daar wordt ook een infopaneeltje met uitleg over het project geplaatst. Zo krijgt het project ook nog een educatieve waarde.

De kunstmatige ijsvogelwanden bestaan uit een betonnen keerwandje met aan weerszijden een aantal perkoenpalen. Achter het wandje is ca. 2 m² leemhoudend zand gestort, tot tenminste 1 meter lengte achter de wand. Deze kern werd voorzien van kippengaas om graverijen van Konijnen of Vossen te voorkomen. Het geheel werd afgedekt met grond en voorzien van plaggen die beide ter plaatse werden gewonnen. Ook zijn er een aantal 'Ijsvogeltakken' op of in de nabijheid van de wand aangebracht. De locaties zijn afgerasterd om te voorkomen dat grazend vee (of onderzoekende jeugd) de aangelegde wandjes kunnen beschadigen.

**Ijsvogel als
pioniersoort**

De ijsvogelstand is de laatste winters sterk gereduceerd door langdurige ijsperiodes. Met de aanleg van de wandjes hopen we deze in de noordwesthoek van Tilburg weer snel te herstellen. Die mogelijkheid bestaat omdat de Ijsvogel eigenlijk een pioniersoort is.

Als een paartje een nest eieren heeft geproduceerd, kan het voorkomen dat het mannetje dit verder bebroedt en verzorgt, terwijl het vrouwtje - door het zelfde mannetje of een ander - opnieuw wordt bevrucht en een stukje verder langs de beek een tweede legsel begint. Daarom is de aanleg van meerdere wandjes ook in het plan opgenomen. De Ijsvogel heeft zo genoeg keus. Nu maar afwachten of de aangeboden broed-gelegenheid volgend jaar ook in de smaak valt. Ik houd u op de hoogte!

Insecten in Drunense duinen

Verslag van de excursie op 31 augustus
Theo Peeters

Drunense duinen

Tijd: 9.45-13.00 uur.

Weer: ± 19 graden, droog, maar bewolkt en pas op het eind enige zon.

Deelnemers: Inge, Pieter, Frans, Eric & Theo (excursieleider).

Startplek: tegenover camping Duinhoeve.

Stuifzand Loonse en Drunense Duinen (foto Inge Radstake)

Wat kruipt daar

Spinnen, veelpoten, kreeftachtigen en zespoten

Na een fietstocht vanaf de apotheek in Tilburg-Noord trokken we met z'n vijven de duinen in. We begonnen in de bosrand met het afkloppen van Zomereik en Lijsterbes. Met een omgekeerde open paraplu onder de takken kun je makkelijk verschillende insecten verzamelen en vervolgens bekijken. Allerlei spinnen en kevers doken overal op. Een miljoenpoot (*Polydesmus*) liet zich goed bekijken zodat we de twee pootparen per segment konden tellen. Pissebedden die behoren tot de kreeftachtigen, de voorlopers van het insectenrijk, kropen onder een boomstronk. En een jonge oorworm en boomwants waren voorbeelden van insecten met een onvolledige gedaanteverwisseling. Op deze plek werd daarna ook kort de evolutionaire ladder van de geleedpotigen besproken, een

soort kapstok waaraan je makkelijk de vele groepen kan ophangen waardoor ze makkelijker te plaatsen en te onthouden zijn. De Zomereik zit in deze tijd van het jaar vol gallen waarvan we o.a. Ananasgal, Satijnen knoopjesgal en Galappels zagen. Uit een opgesneden Galappel kwam een volwassen gevleugelde galwesp te voorschijn.

Eikenbladluis en mieren

Langs de bosrand van het stuifzandgebied hebben we stilgestaan bij nesten van twee bosmieren *Formica rufa* en *Formica pratensis*. Op de platte nestkoepel van de Zwartrugbosmier *Formica pratensis* liepen enkele koninginnen in en uit. We volgden een uitgesleten mierenpaadje dat ons naar Zomereiken leidde. De activiteit van de werkstermieren was niet direct duidelijk; we vonden enkele mieren vooral op de nog verse eikels. Maar waarom daar? Toen ontdekten we een enkele grote bladluis met zwart gevlekte vleugels die door mierenwerksters werd bezocht. Zoals verwacht waren de mieren dus toch op zoek naar voedsel, namelijk honingdauw die door bladluizen wordt afgegeven. De bladluis is zeer waarschijnlijk de Eikenbladluis *Lachnus roboris* (zie fig. 1). Uit Brem werd o.a. de doornicade *Gargara genistae* gesleept en ook ontdekten we daar in twee vrouwen van de Sikkelsprinkhaan. Een Veldkrekelman werd te stevig opgepakt en heeft de excursie niet overleefd; we konden hem daarna wel makkelijk bekijken en meenemen! En van de sprinkhanen en krekels kwam ook het Knopsrietje nog even langs.

Eikenbladluis en Zwartrugbosmier (foto Inge Radstake)

Zon

Toen de zon op het eind van de excursie doorbrak stonden we aan de rand van een van bomen geschoonde struikheidevallei. Meteen was er meer activiteit van enkele vliegende insecten.

Van de vlinders liet zich een enkele grasmot zien en van de dagvlinders hebben we Heivlinder, Boomblauwtje en Bont zandoogje goed kunnen waarnemen. Een mooie spanner vertegenwoordigde het larvenstadium van de nachtvlinders. Uit het gras werden groene bastaardrupsen gesleept om poten en schijnpoten te bestuderen en de verschillen met een vlinderrups te zien. De Tijgerspin of Wesp spin werd niet gevonden maar wel liet zich een eicoon van deze spin fotograferen. En aan een langpootmug waren de halteren makkelijk te zien.

Gelukkig verschenen er ook nog enkele bijtjes. Op Struikheide werd de Heideviltbij *Epeolus cruciger* waargenomen en ook de Honingbij en een aardhommel liet zich bewonderen.

Ook de Doodskopzweefvlieg was aanwezig en keek nieuwsgierig naar ons. Op Gewoon biggenkruid werd een vrouw van een behangersbij (*Megachile*) gevangen en zagen we ook nog de Blinde bij. Op Zandblauwtjes troffen we weinig, slechts een rupsdoder (*Ammophila*) liet zich van afstand effe bekijken.

Op de terugweg hebben we nog de larve van een mierenleeuw uitgegraven en de prachtige foto's van hun levenscyclus in de insectengids van Bellmann (2010) bewonderd.

Enkele deelnemers hadden andere verplichtingen, maar wij sloten af met thee, koffie, cappuccino en gebak met slagroom bij de Duinhoeve. Alles bij elkaar heb ik weer genoten van een leerzame morgen in een natuurgebied dat me inmiddels na aan het hart ligt.

Viltbij (foto Theo Peeters)

Tijgerspin (foto Theo Peeters)

Tijgerspin cocon (foto Els van Kooten)

Ben Akkermans

Zak van beveland

Zondag 28 juli vertrekken we met 5 deelnemers en hun fietsen per trein vanuit Tilburg naar Goes waar de NS ons precies op tijd, 9.28 uur, laat uitstappen. Twee nieuwe leden van onze afdeling, die zelf met eigen vervoer gekomen zijn, staan ons al op te wachten.

Na kennis gemaakt te hebben vertrekken we westwaarts richting Nisse. Ondanks de voorverkenning door mij een week geleden, raken we toch nog van het pad in het Poelbos en komen in 's-Heer Arendskerke. Van de gelegenheid gebruik makend, fietsen we rond de typische Zeeuwse dorpskom met zijn uit rond 1450 gebouwde kerk in het midden.

Bijzonder lieveheers- beestje

Na wat zoeken - de weg vragen gaat niet omdat alle bewoners ter kerke zijn - vinden we de Lamoenweg naar Nisse. Vlak voor Heinkenszand liggen een paar wielen, hier "weelen" genaamd, die nog herinneren aan oude dijkdoorbraken van weleer. Op de Grotedijk maken we een stop om de eerste bloemen te bekijken.

We zien er veel agrimonie, Wilde marjolein, Cichorei, Akker-en Haagwinde. Opvallend was de vondst van een karamel kleurig lieveheersbeestje zonder stippen. De naam wisten we helaas niet. De foto die ervan gemaakt werd, bracht uitkomst bij onze lieveheersbeestjesspecialist in de vereniging. Het was *Harmonia axiridis*, het Veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje. Het is een exoot die voor het eerst in 2003 in Nederland is waargenomen. Zoals de naam al zegt is de kleur zeer variabel. De meesten zijn rood of oranje met 19 stippen, maar je hebt ook beestjes zonder stippen en zwarte met twee of vier rode stippen. Het is sinds 2004 het meest voorkomende lieveheersbeestje in Nederland.

De ruige anjer

Dan pedaleren we verder richting koffie met Zeeuwse bolus in de Schaapskooi. Vanaf het terras horen we een niet meer zo'n alledaags geluid van een koerende Zomertortel. Na de koffie gaat het verder langs de Poel, een kleinschalig weide landschap omzoomd met meidoornhagen. Enkele Scholeksters roepen ons toe vanuit het weiland. Dan gaat het over de Brilletjesdijk. Ook hier weer de gevolgen van vroegere dijkdoorbraken in de vorm van de wielen. De Brilletjesdijk is het bezit van Natuurmonumenten. Deze vereniging heeft onlangs alle populieren langs deze dijk gekapt om meer licht te krijgen op de dijktaf. Dit zal ongetwijfeld een grote invloed hebben op de nu al rijke bloemenpracht langs deze dijk. Hier groeien en bloeien de Akker-, Speer- en Wollige distel, Wilde kaardenbol en een tapijt van Wilde marjolein. Naast diverse hommels

vliegen er vele vlinders zoals het Oranje-, Bont- en Bruin zandoogje te samen met Gehakelde aurelia, Zwartsprietdikkopje en vele koolwitjes. We vervolgen de tocht naar de Ruigendijk waar volgens de info op de mobiele telefoon van Johan de Ruige anjer moet staan. En warempel het is nog waar ook. Die hadden we nooit gevonden zonder deze vernuftige techniek.

Wollige distel (foto Marcelle Leoné)

Kaardebol (foto Marcelle Leoné)

Scheilinde

Na nog even stil te hebben gestaan onder een scheilinde gaat de tocht verder naar het fort van Ellewoudsdijk. In de zak van Beveland ziet men nog op vele plaatsen op kruispunten van dijken een zogenaamde Scheilinde. Deze bomen markeerden eens het bezit van een grondeigenaar. Na de thee in het fort gaat het terug via de dijk langs de Westerschelde, van hieruit hebben we een prachtig uitzicht, met de zon in de rug, over het water van de Schelde. Langs de waterkant lopen Oeverlopers en Wulpen. Na nog een korte stop bij de Biezelingsche Ham, waar veel ganzen, Grutto's, Kieviten en in de verte enkele Lepelaars te zien zijn, fietsen we terug naar Goes. Terugkijkend op een mooie fietsdag met gezellige deelnemers en een totale fietsafstand van exact 55 km.

Kalk op de heide

Berry Staps

Bekalken

De plaggroep van de KNNV is al enige jaren actief op een deel van de Regte heide in Goirle. Het plaggen heeft al vele mooie resultaten opgeleverd. Maar het verwijderen van de bovenlaag heeft echter een behoorlijke impact op de bodem. De structuur, bodemleven en chemische processen wordt behoorlijk verstoord. Pioniersplanten zoals , dop en stuik heide, keren snel terug. Dat is natuurlijk mooi maar, afhankelijk van het bodemtype, duurt het duurt vaak vele jaren voordat er een weer een gebalanceerd biotoop is teruggekeerd. Het inzetten van kalk heeft invloed op de chemische huishouding van de bodem. Proefondervindelijk willen we onderzoeken wat het effect is op het bekalken van bepaalde percelen. We hopen daarmee te bereiken dat we bepaalde delen niet hoeven te plaggen en dat het biotoop van reeds geplagde percelen sneller zal herstellen.

Aanpak

In het voorjaar zijn 3 percelen uitgezet met verschillende kenmerken.
Een voormalig Hei schraal grasland
Een pas geplagde vochtige en vergraste heide
Een perceel met zeer vitale Pijpenstrootje.

De percelen hebben een oppervlakte van ongeveer 200 m². Om te kunnen vergelijken wat het effect is van het bekalken zijn de percelen in 2 stukken verdeeld. 1 stuk is niet bekalkt en het andere stuk is wel bekalkt. De hoeveelheid kalk is gebaseerd op gegevens van Bargerveen: 2 ton per ha (2 kg / 10m²).

Bas strooit kalk op geplagd perceel (foto Berry Staps)

Meten en monitoren

Op de percelen zijn ‘vierkant hokken’ uitgezet waarvan de zuurgraad wordt gemonitord en de flora wordt geïnventariseerd. Per perceel is een meerjarig beheerplan bepaald. Inmiddels zijn de percelen bekalkt, de zuurgraad gemeten en de nulmeting ten aanzien van de flora uitgevoerd. De komende jaren zullen we de ontwikkeling op de percelen nauwgezet volgen. In de volgende Oude Ley zullen we de resultaten van het 1^e jaar rapporteren.

Pieter meet de zuurgraad (foto Berry Staps)

Mocht je geïnteresseerd zijn in de werkzaamheden van de plaggroep, dan kun je altijd een keer langskomen. De informatie over de plaggroep is te vinden op de website van de KNNV.

Natuurmuseum Brabant activiteiten 4^e kwartaal 2013

Datum	Activiteit
t/m 10 november	<i>Een halve hond, heel denken</i> (expositie i.s.m. bkbc)
vanaf 1 oktober	Klaar voor de start?
6 oktober	Weekend van de Wetenschap
8 oktober	lezing KNNV 'Bezoek uit de ruimte'
26 oktober	Cultuurnacht
12 november	lezing 'Tilburg en geomorfologie'
17 november	<i>Aap noot piet</i> - sinttocht
10 december	lezing 'Biodiversiteit, globalisering en de uithoeken der schepping'
17 december	IJstijd! –ontdektocht

Tis weer voorbij die mooie zomer

De zomer ligt al even achter ons, en het was een hele warme. Ondanks de regelmatig tropische temperaturen kwamen er veel bezoekers even afkoelen in de gloednieuwe tentoonstelling *IJstijd!* en een rondje langs wereldse activiteiten doen in *Globetrotten*. Half september startte een ontdektocht nieuwe stijl: Klaar voor de start?

Een tocht die door het museum voert, maar dan in spelvorm. Kinderen kunnen aan de hand van vragenkaartjes oplossingen gaan zoeken in de museumzalen. Als ze de antwoorden gevonden hebben, gaan ze terug naar de “jury” (ouders/begeleiders of hun leerkracht) en krijgen ze weer een nieuwe set kaarten mee. Wie heeft aan het eind van de rit de meeste vragen beantwoord? De aanpak vraagt een actievere bijdrage van de begeleiders en kinderen kunnen het tegen elkaar opnemen. De tocht past perfect in het Kinderboekenweekthema Sport&Spel en wordt vaak door scholen geboekt. Vanaf november komt de goedheiligman weer naar Nederland/Tilburg/Natuurmuseum Brabant. Daarbij past de tocht Aap Noot Piet- voor pietjes-in-spe. Als de Sint eenmaal vertrokken is, dalen de temperaturen en gaat de IJstijd-tocht bij de gelijknamige tentoonstelling van start. Kortom, het wordt een mooi ontdektochtnajaar!

Lezingen

Het verschijnen van deze Oude Ley betekent ook de start van het lezingenseizoen 2013-2014. De KNNV, WEGA en NGV zijn er opnieuw in geslaagd om een boeiend programma samen te stellen voor de donkere maanden van het jaar. Van oktober t/m april kunt u elke tweede dinsdagavond van de maand in het museumtheater terecht voor een lezing op het gebied van natuur, astronomie of geologie. Er zit er vast een tussen die uw belangstelling heeft. De lezingen zijn gratis toegankelijk en starten om 20.00 uur. U bent van harte welkom!

Mammoet (foto natuurmuseum)

Een halve hond en cultuurnacht

Natuurmuseum Brabant wordt regelmatig benaderd om gezamenlijk mooie projecten te doen. Dit najaar staan er meerdere projecten op het programma. De kunstexpositie *Een halve hond heel denken* is daarvan een mooi voorbeeld. Deze expositie, waarvan de titel geleend is van een kinderboek van Joke van Leeuwen, gaat over het opzetten en prepareren van dieren in de beeldende kunst.

Wie de trap naar De Reis opgaat, ziet al de bloemenslinger van kunstenaars Hanny van den Brand. Zij liet zich, samen met Mandy den Elzen en Hannek Wetzer, inspireren door de collectie van Natuurmuseum Brabant. Een spannende combinatie, want natuurmusea zijn lang niet altijd onverdeeld gelukkig met het gebruik van dierlijk materiaal in de kunst. En heel veel kunstenaars weten ook niet dat een gevonden vogel bijvoorbeeld niet zomaar gebruikt mag worden voor een kunstproject. Ook in de zaal Uitsterven vindt u twee bijzondere kunstobjecten terug in de vitrines. En omdat kinderen en kunstenaars ergens altijd een beetje blijven spelen en een speelse blik hebben, vragen we elke jonge bezoeker om te vertellen wat hij/zij van de kunstwerken vindt.

Begin oktober werkt het museum samen met de VSC aan het Weekend van de Wetenschap. Klokhuispresentatrice Nienke de la Rive Box komt voor een vragenuurtje naar het museum en er is een activiteit in het landelijke Weekend van de Wetenschap. Eind oktober tenslotte vindt de derde Tilburgse Cultuurnacht plaats. Ook Natuurmuseum Brabant doet mee. Bent u behalve natuurliefhebber ook bibliotheeklid? Dan komt u ons ook tegen met een vitrine in de Openbare Bibliotheek Tilburg, met een vitrine vol insecten. In de maand november leest heel Nederland het boek "Erik of het Klein Insectenboek". Bibliotheekleden krijgen dan extra korting op museumbezoek.

**VVV komt
naar de
Spoorlaan**

Het museum krijgt begin 2014 een nieuwe huurder: dan verhuist de VVV van de Nieuwlandstraat naar het Natuurmuseum. Volgens wethouder Erik de Ridder (toerisme&recreatie) ligt "de nieuwe locatie gunstig voor zowel bezoekers aan de binnenstad als bezoekers aan de Spoorzone". Hij noemt het "een representatieve locatie, die uitstekend gelegen is vlakbij het station en met voldoende parkeergelegenheid in de directe omgeving. We hebben meerdere locaties bekeken en Natuurmuseum Brabant kwam als beste uit de bus". Uiteraard wordt in nauwe samenspraak gekeken naar de verbouwing van de entree. We houden u op de hoogte.

Vosje wordt ook ingang VVV (foto natuurmuseum)

Rob Vereijken

Tandzaad en gaatjes

Twee problemen uit de vorige twee afleveringen zijn nog niet opgelost. Jan van de Wiel wacht nog op het antwoord op de tandzaadvraag en Varno Morseld trof vreemde gaatjes aan in een berkenstam. Ook hierop heeft nog niemand gereageerd. Wie weet wordt er toch nog iemand wakker uit de zomerrust die het verlossende antwoord gaat geven.

Wel of geen seizoens eiken

Ben Akkermans heeft heel wat losgemaakt bij onze leden. Zomaar een opborrelend vraagje tijdens een wandeling over de herkomst van de namen Zomereik en Wintereik en vijf leden gaan op zoektocht naar het antwoord. Helaas zijn de inzendingen niet eensluidend. Wie geeft het juiste antwoord?

Bob Cremers heeft ooit gelezen dat het met de verschillen tussen de beide eiken te maken heeft. De Zomereik heeft kortgesteelde bladeren en langgesteelde eikels en bij de Wintereik is dat andersom. Daar zou een heel logische verklaring vandaan komen: de korte stelen van de Zomereik verwijzen naar de korte broek in de zomer. De Wintereik heeft lange stelen en een lange broek draag je in de winter. Het is een ezelsbruggetje om de soorten uit elkaar te houden.

Stan Godschalk vond in het boek 'Bomen in woord en beeld' van Henri van Dorsten de volgende informatie: "Gaat de zomereik tot aan De Oeral, de wintereik gaat niet verder dan Polen". Hij deinst overal terug waar de koude van de winter het klimaat voor hem ondraaglijk maakt. Volgens Stan zou je hieruit af kunnen leiden dat de Wintereik niet goed tegen de winter en vorst kan.

Een andere verklaring die door Alie Stofberg en Dirk Muller werd aangedragen, gaat ook over de relatie met de seizoenen. Zij vonden beiden de vermelding dat de Zomereik al snel na de zomer zijn bladeren laat vallen en dat de herfstbladeren van de Wintereik nog een groot deel van de winter aan de takken blijven hangen. Echt volledig vertrouwen ze het antwoord niet. De Zomereik is in onze streken een boom die juist erg laat zijn blad laat vallen. Bij sommige bomen blijft het blad aan de takken zitten tot dat in het voorjaar het nieuwe blad het oude van de tak duwt. Dit verschijnsel zie je ook regelmatig bij beukenheggen.

Aad van Diemen gelooft helemaal niet in het winter-zomer-verhaal. Volgens hem zijn de woorden 'zomereik' en 'wintereik' van recente datum. Hij verdenkt er Heukels van deze namen gegeven te hebben, waarschijnlijk naar analogie van zomer- en wintertarwe. We kennen natuurlijk ook Zomer- en Winterlinde, net zo'n dubieus duo. Er diende waarschijnlijk uit oogpunt van systematiek een nieuwe Nederlandse naam te komen, want er waren twee inlandse soorten.

De antwoorden zetten ons verder wel weer aan het denken. Mogelijk dat bij een van de volgende KNNV-excursies er een levendige discussie over ontstaat.

Bladeren en jonge eikels van de Zomereik (foto Dirk Muller)

**Witte
kommetjes
op steen**

Sinds Bart Horvers naar korstmossen kijkt, heeft hij al meerdere malen hele kleine witte kommetjes gevonden op steen. Hij heeft al bij menigeen navraag gedaan, maar niemand kon hem helpen. Ook vooraanstaande korstmossenzoekers, die dit al eerder gezien hebben, weten niet wat het precies is. De eerste keer dat Bart ze vond was in de Sijsten. Ze zaten daar op vuursteentjes die daar liggen. Later vond hij ze ook op basalt langs de Bergse Maas. Het zijn kleine, witte kommetjes, met een grootte tot 0,5 mm. Ze zijn afgesloten met een stervormig wit dekseltje. Onder de

microscopie kon Bart daar niks speciaals aan ontdekken. Als hij een kommetje met een scalpel van de steen afhaalde, dan bleef er een rood vlekje op de steen achter. Bij sommige kwamen er bij beroering twee transparante draden uit het centrum van dekseltje, waardoor Bart toch aan een levend organisme denkt. Wie heeft dit ook wel eens gevonden en kan dit raadsel oplossen?

Zwerfsteen met witte bekertjes (foto Bart Horvers)

Nieuwe reacties

Heeft u informatie over de tanden van het tandzaad, de berkenstamgaatjes of de kleine witte kommetjes, of doet u zelf een onbekende waarneming, stuur gerust uw ideeën in. In de volgende Oude Ley wordt daar dan aandacht aan besteed.

Reacties tot 18 november 2013 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Berichten naar: Redactie Oude Ley,
t.a.v. Witte gij ut?/Rob Vereijken,
Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg.

☎ 013-5438841 of

✉ rob.vereijken@planet.nl.

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met één van haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het vierde kwartaal van 2013. Dit zijn openbare wandelingen. Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op onze site www.ivntilburg.nl. Voor meer info: [✉ natuurgidsen@ivntilburg.nl](mailto:natuurgidsen@ivntilburg.nl)

Zondag 29 september Openbare IVN wandeling Noorderbos

Start; 10.00 uur. Vertrekpunt: parkeerplaats voorbij Stokhasseltlaan 10A, 5049 TB Tilburg. Het parkeerterrein is aan de rechterkant van de weg.

Zondag 29 september Reeshofbosdag

Start: 11.00 uur. Vertrekpunt: Dalemstraat/Reeshofdijk, 5043 EB Tilburg
Het Reeshofbos is op deze dag voor een deel gevuld met kraampjes op het gebied van natuur en milieu. Het IVN is ook present op deze gezellige markt. Vanuit onze kraam verzorgt het IVN wandelingen op die dag. Het programma voor deze dag ligt nog niet vast. Houd de publicaties in de media en onze website in de gaten.

Zondag 27 oktober Openbare IVN wandeling De Utrecht

Start: 10.00 uur. Vertrekpunt: De Bockenrijder, Dunsedijk 3, 5038 ND Esbeek.

Zondag 24 november Openbare IVN wandeling Rovertse Heide

Start: 10.00 uur. Vertrekpunt: Camping De Spaandershorst, Spaaneindsestraat 12, 5058 NN Esbeek.

Zondag 25 augustus Ommetje Riel, richting Riels Laag.

Start: 10.00 uur. Vertrekpunt: Oude Tilburgsebaan 47-49, 5133 BD Riel

Zondag 29 december Openbare IVN wandeling De Oude Warande

Start: 10.00 uur. Vertrekpunt: Parkeerterrein UvT bij het begin van de Warande, Tilburg.
Na afloop de traditionele afsluiting van het wandeljaar onder genot van koffie/warme chocolademelk én snert met roggebrood in onze IVN kelder, prof. Verbernelaan 42, 5037 AG Tilburg. Het IVN nodigt alle deelnemers van deze wandeling van harte uit.

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stooker 06 – 12215643 gstooker@live.nl
Foto:	Loes van Gorp 013-5423672 wgr.natuurfototilburg@gmail.com Jacques Smout 0162-321174
Insecten:	Theo Peeters 013 – 4560116 ptheo@xs4all.nl
Kaaistoep:	Paul van Wielink 013 – 5331570 p.van.wielink@kpnplanet.nl
Korstmossen:	Bart Horvers 013 – 4564033 ncmhorvers@gmail.com
Mossen:	Rob Vereijken 013 – 5438841 rob.vereyijken@planet.nl
Paddenstoelen:	Ger Bogaers 013 – 4635051 ger.bogaers@hetnet.nl
Plaggen:	Berry Staps 013 – 5347070 stapspoppe@hetnet.nl
Planten:	Jeffrey Raymakers 013 – 5437712 jeffrey.raymakers@gmail.com
Stadsnatuur:	Theo Peeters 013 – 4560116 ptheo@xs4all.nl
Vogels:	Ad Kolen 013 – 4560694 / 06-40284868 adkolen@kpnmail.nl

Website van de afdeling

www.knnv.nl/tilburg

Contributie:

Gewone leden	: € 27,50
Huisgenootleden	: € 12,50
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50

Rekeningnummer van de afdeling:

390 25 33 91 t.n.v. penningmeester KNNV-afd. Tilburg te Moergestel.

IBAN: NL03 TRIO 0390 253391

Foto omslag:	Bart Horvers
Vormgeving omslag:	Joost Horvers

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

DRUKWERK

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg